

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: svitlanapost@ukr.net

СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (ВИХОВНИЙ АСПЕКТ)

З оновленням, реформуванням освітньої галузі постає нагальна проблема підготовки вчителя для Нової української школи.

Мета роботи – сформулювати проблеми підготовки майбутніх учителів англійської мови (виховний аспект).

Методологія – організація та проведення наукового педагогічного опитування у формі письмового анонімного анкетування студентів-випускників 4-го курсу спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)), вивчення та аналіз його результатів.

Наукова новизна. Вперше за результатами емпіричного дослідження діагностовано стан виховного аспекту підготовки майбутніх учителів англійської мови (4-й курс).

Висновки. Розглянуто сучасний стан усвідомлення студентами-випускниками 4-го курсу спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)) поняття «особистість», її якостей, шляхів удосконалення розвитку особистості. Узагальнено дані емпіричного дослідження щодо моральних орієнтирів студентів-випускників вказаної спеціальності. Виявлено недосконалість підготовки майбутнього вчителя англійської мови у її виховному аспекті. Дані опитування свідчать про ілюзорність моральних орієнтирів майбутніх учителів англійської мови; відсутність чіткого розуміння поняття «особистість», що є ключовим у цілях навчання іноземних мов; відсутність бачення шляхів удосконалення та розвитку особистості; політизованість студентів. Постає низка питань: як випускники виховуватимуть учнів Нової української школи, якщо самі не мають духовних орієнтирів; якими мають бути ці орієнтири для сучасної молоді та як потрібно організувати виховання майбутніх учителів англійської мови. Дані дослідження дозволили діагностувати сучасний стан виховного аспекту проблеми підготовки майбутніх учителів англійської мови, сформулювати напрямки подальших розвідок у цій царині.

Ключові слова: підготовка вчителя англійської мови, виховання, особистість, якості особистості, розвиток особистості.

Постановка проблеми. Процес підготовки майбутніх учителів англійської мови потребує перегляду у зв'язку з реформуванням освітньої галузі в Україні. На нашу думку, потребує додаткового вивчення проблема виховного аспекту у навчанні майбутніх учителів англійської мови, оскільки в контексті підготовки спеціалістів для Нової української школи питання не вивчалось.

На нашу думку, виховання є ключовим складником системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов загалом та англійської мови зокрема, оскільки професійна діяльність учителя саме іноземної мови передбачає постійну взаємодію з учнями у процесі навчання спілкування іноземною мовою, у межах якої і мають формуватися ціннісні орієнтири особистості студентів, мотивація їхньої професійної діяльності, якості особистості. Будь-яка мова є інструментом впливу на інших людей. І те, з якою метою вчителі іноземної мови використовують мову, і з якою метою вчать використовувати іноземну мову своїх учнів, впливатиме на кінцевий результат розвитку суспільства загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти проблеми виховання як у педагогіці (від Я. А. Коменського до В. О. Сухомлинського), так і в психології (від Л. С. Виготського до І. О. Зимньої) вивчалися у кожній історичній епосі, і результати досліджень, зазвичай, детермінуються вимогами часу. Виховний аспект підготовки майбутніх учителів наразі витісняється з освітнього процесу. У Законі України «Про вищу освіту» серед обов'язків науково-педагогічних, наукових та педагогічних працівників закладу вищої освіти зазначається лише необхідність впровадження патріотичного виховання [1]. Про етичне, інтернаціональне, естетичне тощо не згадується. При цьому, серед завдань закладу вищої освіти загалом, визначено формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської

позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах [2]. Тобто науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники зобов'язані здійснювати лише патріотичне виховання, а решта видів виховання зазначаються лише у загальних завданнях закладу вищої освіти. Такі обов'язки не в повній мірі відображають сутність підготовки окремих спеціалістів, до прикладу, майбутніх учителів англійської мови.

Звернімося до Національної рамки кваліфікацій, у якій знайдемо тлумачення поняття «компетентність», що є ключовим у формулюванні цілей підготовки майбутніх учителів взагалі та англійської мови зокрема.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [3]. Тобто у межах формування компетентностей передбачено формування цінностей – що є цілями саме виховного процесу. Оскільки ця стаття є висвітленням результатів нашого власного емпіричного дослідження, аналіз останніх публікацій з проблеми не входить до завдань статті.

Метою цієї статті є виявлення проблем у підготовці майбутніх учителів англійської мови (виховний аспект). Завданнями статті є: коротко описати організацію та проведення опитування серед випускників 4-го курсу спеціальності 014 «Середня освіта (Мова і література (англійська))»; висвітлити отриманий фактичний матеріал; проаналізувати його; діагностувати сучасний стан проблеми виховного аспекту підготовки вчителів англійської мови та намітити напрямки її вирішення.

Методологія. У статті всебічно вивчаються й аналізуються результати емпіричного дослідження, а саме, наукового педагогічного письмового опитування студентів 4-го курсу у формі анонімного анкетування, з метою подальшого співставлення і порівняння цих даних з отриманими раніше та формулювання висновків.

Наукова новизна. Вперше діагностовано стан виховного аспекту підготовки майбутніх учителів англійської мови (4-й курс).

Результати дослідження. Задля виявлення результатів підготовки бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)) (виховний аспект) ми обрали такий засіб діагностики, як анонімне анкетування. Вибір саме такого засобу був зумовлений необхідністю отримати «чистий» зріз стану усвідомленості випускниками поняття «особистість», її якостей та ціннісних орієнтирів студентів.

Виходячи з таких цілей, ми сформулювали низку запитань, що логічно пов'язані між собою та розкривають і доповнюють одне одного. А саме:

1. На Вашу думку, що таке особистість?
2. Перелічіть якості особистості.
3. Кого з відомих осіб сучасності Ви вважаєте особистостями і чому (серед видатних українських або зарубіжних діячів у різних суспільних сферах)?
4. Хто з відомих Вам людей сучасності, на Вашу думку, наділений негативними якостями як для особистості та якими саме?
5. На Вашу думку, які Ваші якості особистості потребують розвитку й удосконалення?
6. Яких Ваших особистих негативних якостей Ви хотіли б позбутися?
7. Які Ви бачите для себе шляхи удосконалення названих Вами у пункті 4 якостей особистості?

Більш детальний опис підготовки та проведення анонімного анкетування описаний нами у попередній публікації [4, 122–125].

Анкетування проводилось 30 березня 2018 року на філологічному факультеті Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка серед студентів 4-го курсу спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)), наприкінці підготовки бакалаврів названої спеціальності. Ми умисне не проводили анкетування пізніше, оскільки на кінець четвертого курсу йде активна підготовка студентів до державних кваліфікаційних іспитів, і результати могли бути недостатньо об'єктивними.

У дослідженні взяло участь 32 студенти. Четверо з них – хлопці (округлено – 13%). Шестеро – мешканці сіл (округлено – 19%). Кількість студентів-представників християнського віросповідання – 21 (округлено – 66%). Атеїстів – 10 (округлено – 31%). Один – буддист (округлено – 3%). Вік студентів відомий апіорі – 20-21 рік.

Аналізуючи перше питання (На Вашу думку, що таке особистість?), ми виявили, що майже всі студенти (94%) визначили це поняття через слово «людина», цим студенти четвертого курсу відрізняються від студентів першого курсу. Серед останніх були варіанти визначень навіть через поняття «представник біологічних організмів».

Двоє студентів четвертого курсу визначили поняття особистість, не використовуючи слово «людина», та один з опитуваних зазначив, що особистість – це *вроджена риса*. Якщо особистістю народжуються, то й освіта, і вчителі не потрібні? Принаймні один з випускників має таку точку зору.

У зміст поняття «особистість» респонденти включають: *власна точка зору* – 16 студентів (50%) і *погляди відрізняються від інших* – 10 студентів (31%). Тобто разом 81% випускників вважають, що особистість відрізняє власна точка зору. Добре, що більшість респондентів дотримуються плюралізму думок. Тоді постає питання, наскільки такі особистості готові шукати спільну основу для розвитку, якщо більшість з них наполягатиме на власній точці зору? Адаже 44% респондентів зазначили *наполегливість*

або відстоювання своєї точки зору серед якостей особистості. Власна точка зору вчителя англійської мови – це добре, чи це авторитаризм по відношенню до поглядів його учнів?

Так, якщо у кожного своя думка, значить є потреба розвивати вміння вести діалог; уміння знаходити спільні точки дотику; уміння шукати та знаходити компроміс; уміння приходити до єдності заради розвитку.

Більше 59% відповідей респондентів містять такі ключові слова: «егоїзм», «індивідуальність», «самостійність», «своє». Тобто більшість респондентів мають індивідуалістичну спрямованість, а не колективістську. Одночасно, такі ключові слова як: «дружність та взаємодопомога», «доброта», «здатність до емпатії та альтруїзм» згадуються лише у 9% респондентів.

Так, бачимо, що реалії сьогоденного інформаційного суспільства викорінюють колективізм. Наявна комунікація і відсутнє спілкування. Наявна самостійність і відсутня взаємодопомога. Наявний егоїзм і відсутній альтруїзм.

Немає слів – немає вчинків і навпаки. За десять хвилин, що були відведені студентам для відповідей на сім запитань, лише три студенти вказали на такі конструктивно-об'єднувальні якості особистості як: «дружність та взаємодопомога», «доброта», «здатність до емпатії та альтруїзм». Оскільки студенти мали зафіксувати відповіді на питання письмово, у них не було багато часу на роздуми. Вони фіксували перше, що спадало на думку, а, отже, це і є те, що справді відображає їхню сутність: «егоїзм», «індивідуальність», «самостійність», «своє». При цьому, «дружність та взаємодопомога», «здатність до емпатії та альтруїзм» були згадані респондентами, які у паспортичці вказали, що вони атеїсти.

На питання про осіб сучасності, яких респонденти вважають особистостями-орієнтирами, випускники дали такі відповіді: округлено 31% респондентів не має конкретних орієнтирів; ще 31% респондентів назвали письменників різних часів (дається взначки філологічний факультет); 25% респондентів назвали акторів та співаків; округлено по 3% респондентів назвали науковців, спортсменів і політиків. Такі результати, на нашу думку, свідчать про відсутність орієнтирів принаймні у третини студентів, ще у чверті – наявність ілюзорних орієнтирів, адже актори та співаки транслюють образ, на який є комерційний запит, а не ідеал, до якого варто прагнути.

Лише один студент назвав орієнтиром людину-науковця (нейролінгвіста Тетяну Чернігівську). Для випускників такі показники, на нашу думку, є незадовільними, позаяк наукова робота студентів є невід'ємною частиною їхньої професійної підготовки і відсутність особистостей-орієнтирів у галузі науки може свідчити про недостатню кількість та якість наукової роботи студентів за час їхнього навчання.

Отже, у більшості випускників (56%) відсутні або ілюзорні орієнтири. Жоден з випускників не назвав своїх батьків або вчителів чи викладачів як особистостей-орієнтирів для себе. Постає питання визначення причин таких показників. Для цього є потреба у проведенні додаткових досліджень з метою визначення причин такого стану та шляхів його подолання.

У питанні про особистостей-«антигероїв» 53% респондентів назвали сучасних політиків. При цьому одні студенти подавали конкретні персоналії політиків як приклад особистостей-«антигероя»; інші студенти називали «антигероями» усіх політиків загалом. Тобто, більшість респондентів не мають особистостей-орієнтирів ні серед батьків, ні серед викладачів, ні серед керівництва країною або не мають орієнтирів узагалі.

На наш погляд, такий стан речей є близьким до катастрофічного, коли у людини немає точки опори або непорушних цінностей, ідеалів, до яких варто прагнути; коли людина сконцентрована на собі, ігноруючи соціум.

Повернути особистість до взаємодії з іншими дозволяють заняття з навчання іноземних мов. Саме під час навчання спілкування природно здійснювати процес соціалізації. Коли в процесі навчання спілкування потрібно оволодіти умінням щось запропонувати іншій людині або прийняти пропозицію партнера по спілкуванню (виховання взаємодопомоги); потрібно вчитись погоджуватись або не погоджуватись із думкою інших (виховання дружнього ставлення); коли потрібно вчитись вибачатись або підтримувати інших (виховання альтруїзму); пояснювати щось; давати або приймати поради (виховувати турботливе ставлення до інших); просити дозволу або забороняти щось; пропонувати допомогу або приймати її (виховувати чуйність); привертати увагу; описувати почуття, надії (виховувати життєрадісність); оцінювати щось (виховувати справедливість в оцінках); висловлювати необхідність або вірогідність, можливість чи неможливість; уміти переконувати (виховувати чесність); уміти висловити іншу точку зору; перефразувати; висловити наміри (виховувати поступливість); уміти висловити співчуття, вдячність; прощення (виховувати доброту) тощо.

Висновки. Анкетування, проведене нами виявило проблеми у виховному аспекті підготовки вчителя англійської мови. Близько 60% респондентів індивідуалістично спрямовані; у них або відсутні, або ілюзорні орієнтири; висока політизованість студентів, при цьому, політики є «антигероями» для респондентів. Заняття з навчання іноземних мов дозволяють соціалізувати студентів, формувати в них позитивні якості особистості та нівелювати негативні.

Подальшими розвідками у цьому напрямку буде порівняльний аналіз результатів анкетування студентів 1-го курсу та результатів анкетування тих же студентів на «виході», наприкінці 4-го курсу. Метою такого порівняльного аналізу є простежити динаміку стану усвідомленості студентами ключового поняття в їхній професійній діяльності – поняття «особистості», її якостей, зміну ціннісних орієнтирів.

References

1. Закон України про вищу освіту URL: www.urist-ua.net/закони/про_вищу_освіту/стаття_58/ (дата звернення: 22.09.2019).
Zakon Ukrainy pro vyschu osvitu [The Law of Ukraine on Higher Education]. Retrieved from www.urist-ua.net/закони/про_вищу_освіту/стаття_58/
2. Закон України про вищу освіту URL: www.urist-ua.net/закони/про_вищу_освіту/стаття_26/ (дата звернення: 22.09.2019).
Zakon Ukrainy pro vyschu osvitu [The Law of Ukraine on Higher Education]. Retrieved from www.urist-ua.net/закони/про_вищу_освіту/стаття_26/
3. Національна рамка кваліфікацій. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> (дата звернення: 22.09.2019).
Natsionalna ramka kvalifikatsiy [National Qualifications Framework]. Retrieved from <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>
4. Смоліна С. В. Стан усвідомлення поняття «особистість» студентами – майбутніми учителями англійської мови. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка [Текст]. Вип. 156.* Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка; гол. ред. Носко М. О. Чернігів: НУЧК, 2018. (Серія: Педагогічні науки). С. 134–138.
Smolina, S. V. (2018). Stan usvidomlennia poniattia «osobystist» studentamy – maibutnimi uchyteliamy angliyskoi movy [The State of Future Teachers of English Awareness of the Concept «Personality»]. *Visnyk Chernihivskogo natsionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni T. H. Shevchenka. Vyp. 156.*

Smolina S. V.

ORCID 0000-0003-0907-2054

Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy
and Methodology of Teaching Foreign Languages,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: svitlanapost@ukr.net

THE STATE OF FUTURE TEACHERS OF ENGLISH UPBRINGING

School reform requires a new teacher. There is an urgent need in improving the process of future teachers of English upbringing. In our opinion, the problem requires further studying, because it has not been studied in the context of upbringing for the New Ukrainian School.

Article's purpose: *to formulate the problems of future teachers of English upbringing.*

Methodology: *organization and carrying out a scientific pedagogical survey in the form of a written anonymous questionnaire for the 4th-year students (specialty 014 «Secondary Education (English Language and Literature)»), studying and the analysis of its results.*

Scientific novelty: *the state of the future teachers of English upbringing (4th year) has been diagnosed for the first time.*

Conclusion: *the current state of students' understanding of the concept of «personality», its qualities, and how to improve the personality development have been reviewed. The data of the empirical study of students' moral guidelines have been summarized. The imperfection of future teachers of English upbringing has been revealed. The survey data indicate the illusory nature of the future teachers of English moral guidelines; the lack of a clear understanding of the concept «personality» which is the key to learning foreign languages; the lack of vision of the ways for an individual improvement; the politicization of students. A number of questions arise: how will the graduates educate the pupils of the Ukrainian school, if they themselves do not have the upbringing guidelines; how to organize the upbringing of future English teachers. The survey allowed us to diagnose the state of the future teachers of English upbringing, to formulate the directions of further research in this area.*

Key words: *teacher upbringing, English, personality, personality development.*

Стаття надійшла до редакції 22.11.2019

Рецензент: **О. П. Биконя**, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри іноземних мов Академії державної пенітенціарної служби